

Universitas '70

Irodalmi antológiát nagyon sokféle céllal, sokféle elképzeléssel lehet összeállítani. Az Universitas '70 — mindössze 141 lapot számlál — antológia az előző szerint a korábbi évek gyakorlatát követve most sem akar többet ... mint bemutatni felsőoktatási intézményeink fiataljainak alkotásait, buzdítani az igazi tehetségeket, és kérni az irodalmi közvélemény figyelmét. Annak a huszonkét fiatalnak, akiknek *Borbély Sándor* az általa legjobbnak tartott írásait versek és elbeszélések kategóriába sorolva „betűrendes katalógusba szerkesztette”. A felsőoktatási intézmények rendszeresen frogató hallgatóinak egy korosztályát képviseli a kötetben tízenöt költő és hét novellista — a tudományegyetemokről, a tanárképző főiskolákról és a tanítóképzőkből. Sajnálatos, hogy az orvostudományi és műszaki egyetemeken írással próbálkozó hallgatók elkerülték a szerkesztő figyelmét. Jónéhány van pedig köztük, akiknek írásai helyet kaphattak volna egy ilyen célú irodalmi antológiában. Csak gazdasághatnák azt a képet, amelyet a kis kötet ennek a felszabadulás idején született leendő értelmiségi nemzedéknek társadalmi és egyéni közérzetéről, helykereséséről, életérzéséről ad. Ebben az esetben úgy érzem, hogy a szerkesztő nem esett volna az említett hibákba, nem lenne ennyire feltűnően heterogén, darabos az antológia anyaga.

Baka István:

Elment a gyermek

Mozdulataimból, szememből
elment a gyermek, aki voltam,
ránécska gyúr a fodrozó víz,
árnyam sötétül rajta holtan.

Elment, mint rongyokban ázva
a hőmunkások márciusban,
kerék cipője messzi csillag
a szőke, süppedő homokban.

Zseli Miklós:

Téblábolók

Idékerültünk,
A jégeső
nekünk is fájt,
de tőlünk
nem kérdezte senki.

Pártállásunk
a legnagyobb szegény:
úgy lettünk velük,

hogyan húsz éve
nem voltunk ellenük.

Szerelmeink közt
eltéblábolunk,
kézreadunk ezt meg azt —
a szocializmus
asszisztensel.

Különösen az a lírikusok fejzete. Kevés közöttük a szemléletben, stílusban egyaránt egyéni hangú. Szinte mindegyikre jellemző, hogy az idősebb költőnemzedékek példáihoz költőnek. A saját életük adta élményanyagot gondolati, szerkesztési, formai egységben tolmácsolni kevesen képesek még. Többségüknek a vers egységét túlmagyarázások, a mondanivalót nem szolgáló, funkció nélküli — egyénieskedés, öncélúság látszatát kelte — sokszor értelemzavaró képsorok, szójátékok tördelek szét.

E hibától a három bemutatott szegedi költő közül egyedül csak *Baka István* mentes. Tiszta, egységes kompozícióba zárt, érezhetően régen érlelődő mondanivalója a felnövő emberről igényes, magasszínvonalú verskultúráját bizonyítja. *Sipos Áron* és *Zseli Miklós* a kötetben szereplő versek többségében sajnos túlhajtják kifejezőeszközüket a vers egysége, mondanójuk rovására. Az értékesebbek azok a versek, amelyekben mértéktartásra képesek (*Sipos Áron: Tartozékok, Zseli Miklós: Téblábolók*). A lírikusok közül egyébként *Aczél Géza, Kartal Zsuzsa, Szilágyi Ákos* bizonygatja leghitelesebben bontakozó tehetségét.

A novellisták általában a költőknél tudatosabb, fegyelmesebb, eretebb mesterségbeli tudásról adnak számot. Munkáikban kevesebb az öncélú leírás, nagyobb a szerkesztésbeli biztonságuk; bár erőnyeik között — annak ellenére, hogy kifejezetten gyenge novella nincs a kötetben — jelentős különbségek érezhetők. Örvedetes, hogy a legértetebb prózairok egyike szegedi, *Temesi Ferenc* *Kiszorító* című elbeszéléseinek magányos, kissé cinikus, margórolánktörő, rokonszenves hőse ígertes tehetségről árulkodik a sorok között is. Temeshez hasonlóan az eretebb novellisták közé sorolhatjuk *Bereményi Gézát* és *Csaplár Vilmost*.

Azt, hogy az antológiában helyet kapott fiatal szerzők közül kikből lesznek igazán tehetséges felnőttek, a vékonyka kötetben található néhány alkotásukból megjósolni merész vállalkozás lenne — az idő eldönti majd. Figyelmünket azonban valamennyien megerdemelik.

SZABÓ MAGDOLNA

* Az alábbiakban az antológiában megjelent szegedi szerzők műveiből közlünk szemelvényeket.

Temesi Ferenc:

Kiszorító

(részlet)

Azt hiszem, Descartes születésnapját ünnepeztük. A városi könyvtár olvasótermében ücsörögtem, látzólólag minden cél nélkül. Néhány viaszábu lézengett csak a polcok között, testvéreim, kiknek félivalójuk volt a tavaszi napfénytől. Már vagy harmadszor futottam át a „Megyei Irtap” egyszál házassági ajánlatát, de mert se „jóslituálnak”, se „diplomásnak” nem mondhattam magam, egy vékony sóhajjal lemondtam a „csinosnak mondott” nőről. Igen, akkor kezdődött. Végigbókláztam a könyvvállványok szálfolyosóján, azon medítálva, melyik könyvvel kezdjek ki. (Mert a könyvek olyanok, mint a nők.) Hosszasan szemrevételeztem egy másodvirágzását élő molettet — tudván, hogy az ilyenektől sokat lehet tanulni —, végül mégis egy barna csitrinél kötöttem ki. Szó nélkül magammal cipeltem egy asztalhoz. Végigtapogattam, simogattam, megszagoltam — jó volt. Atértem a lelkivilágára. „Wolfgang Borchert: Az ajtón kívül” — ez állt az első lapon. Izgatott remegés fogott el, mint az első randevükön általában. Rövid idő alatt sikerült teljesen megfedkez-nem arról, hogy reggelim négy korty víz és három mély lélegzet keverékéből állt. Az egyik novella után, mely ha jól csalogdom „A fallóra” címet viselte, szeméyes, piros golyóstollal írt sorok zökkentettek ki e paradicsomi állapotból. Bosszúsan tovább akartam lapozni, de a lap aljára odakuszált név megállított: „Minden Áron.” Meghökkenve, kezdem betűni a pirinyó betűkkel odaróti írást.

„Ti nem éreztétek még. Nem, belétek még nem márt lámpafény. Jól vagytok ugye? Tetszik az ég színe, hajnalban a házak szuszogása, anyátok féltékeny ölelése; ugye tetszik a kislány, akit félóránálre csókoltok tudóvesszes kapualjakban? No persze. Nem irigységből mondom, már nem.

En öngyilkos akartam lenni. Röhej: de még ez se sikerült. És semmi sem. Pedig higgyétek el, pont olyan vagyok, mint ti. Megnövesztettem a hajam, farmert viselek, kivülről tudom a legújabb számokat, meg van egy magasyakú pulcsim is. A különbség csak az, hogy az én hosszú hajam nem kellett senkinek, a pulóveremet sem dicsérték, egyetlen lány nem kérdezte tőlem a legújabb számok címeit. Csak ott porogtam körül a körön, mint ennek a könyvnek az írója, és úgy tettem, mintha nem érdekelne az egész. De ezzel sem keltettem feltűnést. Otthon hossza...

ALKALMATLAN KÍSÉRLET!!!

Ne haragudjatok rám. En tisztelem a könyveket, és nem ostoba megjegyzéseket írkáltam ide. Meg akarok maradni, ennyi az egész. Minden Áron.”

Már rohanni akartam a könyvtárhoz, hogy megcsúfítottak egy könyvet, de megszólalt bennem a másik polgár, aki csak nyugalomra áhítozott. Maradtam. Aztán elfelejtettem az egészet.

Evek múltak el. És ekkor újra találkoztam ezzel a nyugtalanító névvel. A „XII. Ifjúsági Magyatelhajtó Napok” vagy a „Galamblelkű Al- és Főbérlek Évi Rendes Vándorgyűlése” idején történetelt, mert semmi nem változott a városban. Szokásomhoz híven most is az olvasóteremben vártam, hogy kiműljön ez a nap is. Hogy, azért mégis csináljak valamit, rossz lányokkal kezdtem foglalkozni: azaz újságokat böngészttem. Hamar felhagytam vele, s elhatároztam, azt a könyvet fogom megszeretni, amelyiket jobbról az ötödik asztalnál ülő fiatalember gusztál. Erősen reméltem, hogy nem egy száraz vénkisasszony lesz — valami tanulmány az előgerinehürosokról vagy ilyesmi. A fiatalember a „Tonio Kröger”-t olvasta. Levettem egy példányt a polcáról. Régi ismerősként köszöntöttem, és nekifogtam az olvasásnak. Utolsókat hörgött az este, amikor egy lapszélről váratlan agresszivitással rámtörttek az apró betűk, ugyanazzal a makacs golyóstollal a papírra szédítve:

„En vagyok a fiatal Tonio, rólam szól a történet eleje. Lehet, hogy mindenki így érzi, de én ezt ide is írom. Ne lepődj meg, nyálas olvasó, nem vagyok irodalmi útonálló. Csak én is éini akarok. Éini akarok halálomig, nem a halálomig éini.”

Itt elfogyott a hely. Lapostam.

„Hogy ez mennyiben tartozik rád? Rád is tartozik. Te és a többiek szorítottatok ide a lap szélére, erre az egyedül tiszta csikra a könyörtelenül zárt sorok mellett. Eleinte csak önmagamban kerestem a hibát, de aztán rájöttem valamire!”

Észre se vettem, a már csak lapszélkeket olvastam.

„És ekkor elhatároztam, ahogy írni fogok. Megírok mindent, amit lehet, sőt többet is. Rólatok, rólam — emberekről. Itt, a lap szélén, ahol ujjlenyomatotok rátti sorsotokra a pecsétet — míg máshol nem lehet. Történeteket fogok írni prózában, versben, ahogy jön, életből kihasított szilánkokat vagy amit igaznak kitalálok. Mert tudom, hogy tudok. A legváratlanabb pillanatokban török majd rátok, innen a margórol, ahol annyian áldogálunk. Ha megvettek ezért, maradjatok csak görcsösen a sorok között, ne pillantsatok ki a lapszélre soha. Nekem az is elég lesz: tudni fogjátok, hogy ott vagyunk. Esküszöm, hogy véghez viszem. Minden Áron.”

Sipos Áron:

Tartozékok

Van szegény és van gazdag,
mindkettőnek van villája.

(A gazdagnak autója van hozzá,
a szegénynek kése.)

Egy nemzeti opera újjászületése

Erkel: Saroltá-ja a színházban

A Szegedi Nemzeti Színház, amely már számos nagysikerű opera bemutatásával kedveskedett a város operakedvelőinek, egy új eddig feledésbe merült művet tűzött műsorára. Erkel Ferenc, kinek személyében a magyar nemzeti opera megteremtőjét tiszteljük 1882. március 15-én fejzete be Sarolta című vígoperáját.

A mű 1901-ben három előadás után megbukott, és 70 évnél kellett eltelnie ahhoz, hogy felfedezzék zenei anyagának értékeit.

Az opera — bonyolult cselekménye és szövegeinek magyartalansága miatt — eredeti formájában nem volt alkalmas bemutatásra. A Magyar Rádió felkérte Vaszy Viktor érdemes művészt és Romhányi József szövegírórt a mű átdolgozására.

Az eredeti cselekmény Géza fejdelem idejében játszódik, de ezt Romhányi átnyeltezté Mátyás korába. A változtatást az tettr indokolta, hogy az opera cselekménye sokkal jobban ráillik a nép között áruházban járó Má-

tyás királyra, mint Gézára. Így a történet hitelesebbé vált.

A magyartalan, sántító prozódia kiirtásával, s helyettük izes magyaros szavak használatával a szövegíró tömörebbé, átfogóbbá tette a művet.

Ugyanez volt a célja a zenei átdolgozásnak is. Az eredeti partitúra tanulmányozása közben bizonyos jelek arra engedtek következtetni, hogy az opera egyes részeit nem Erkel, hanem fiatal írták. Ezek természetesen kimagyarázhatók az átdolgozás folyamán, sőt az Erkel által írt anyagból is el kellett hagyni összesen mintegy 30—40 százalékot.

A hangszerelésben csak végszükség esetén történt változtatás, ahogy Vaszy Viktor megfogalmazta:

„Nem volt célunk okosabbnak lenni az alkotó mesternél...” Az Erkel anyagban voltak olyan részek, amelyeknek magas fekvése fázasztó volt az énekesek számára. Ezeket, az átdolgozást végző Vaszy Viktor letraszponálta, így például:

Ordító I. áriájának középső részét is, amely Erkel: Ünnepi nyitánának egy témáját tartalmazza.

Az egyszólamú kórusrészeket meg-harmonizálta, s mindezekkel színezte a zenei anyagot.

A legodaadóbb munkát a III. felvonás második része igényelte, amelyet majdnem teljes egészében át kellett dolgoznia. Itt jelentkeztek elsősorban az idegen kántól származó részek és a feltűnőbb dramaturgiai hibák, amelyek kiküszöbölése a mai fül számára élvezhetőbbé, érdekesebbé tette a darabot.

Ezek után méltán várható, hogy e XIX. századi művész alkotása elfogadjon az új megillető helyet nemzeti operáink között.

DAVID ILONA

Lehel István kamaratárlata

Lehel István festőművész a JÁTE művészeti társulat tanára az újságíró klubban állította ki alkotásait.

A képeknek nincs címe, de ez nem okoz hiányérzetet — a vonalak, színek, formák elmondják a művész gondolatait, érzéseit a mikro és makró világról. Festői kompozíciói a természetben azonnám soha föl nem lehető, összefüggés logikáját sugározzák. A kompozíciók egyensúlya, véglegessége zárja le a képek érzelmileg drámai küzdelmét. Ember alakú, dekoratív formák kígyóznak egymásért és egymás ellen a vászon arénájában. Az organikus világ elemei egyik képről a másikra repítik át tekintetünket. A lapok virágkelyhek, páfrányokat, csillagokat, madártollakat mímeinek. Repül, táncol a művész keze s ez különös szuggesztivitással olvasható le képeiről. Az egyik kép dús színeivel, vitális erejével, fantáziázogató örvényeivel lep meg bennünket. A máskor levegős fehér lapon fekete jelek közvetítik az összefüggéseket. A képzőművészet célja eredendően az élet feldiszfizése, s Lehel István művei diszként is hibátlanok. A művész szemléldöve nézi a világ mozgását s jelképpel adja vissza annak értelmét.

Az itt látható képek tíz évvel ezelőtti időszak termékei. Legújabb alkotásainak bőséges anyagával a közeljövőben a Móra Ferenc Múzeumban találkozhatunk.

N. E.